
פרק 3. צמיחתן של תנועות הבוגרים

תנועות הנוער היהודיות הציוניות תפסו מקום היסטורי ומרכזי בהקמתה של מדינת ישראל. התנועות היו שחקניות מפתח בחינוך האידאולוגי, הפוליטי והציוני של דורות של ילדים בישראל וביטאו זאת בעיקר דרך הקמת יישובים בפריפריה הישראלית וחינוך הילדים והנוער לערכי עבודה, לימודים והגשמה.⁸ אולם בשנות השבעים של המאה העשרים, לאחר הקמת היישובים בבקעה ובגולן, הצורך בהקמת יישובים הלך ודעך והתנועות החלו לחפש כיוון הגשמה חדש שיהיה רלוונטי וחיוני לחברה הישראלית (אבן, 2014). במקביל לחיפוש זה שנבע מחברי התנועות עצמם, חלו שינויים ערכיים וכלכליים בתנועה הקיבוצית אשר כתוצאה מהם הצטמצם מאוד מספר חברי הקיבוצים שנשלחו לעבוד כרכזים וכמדריכים בתנועות הנוער. עד לאותה תקופה "שליחים" מהקיבוצים היוו את רוב העובדים המבוגרים של תנועות הנוער הכחולות (הציוניות-סוציאליסטיות), על אף שבחלק מהתנועות מילאו את התפקידים חברי קיבוצים שבעצם לא התחנכו בתנועות הנוער בהן עבדו. יציאתם מתפקידי ריכוז והדרכה בתנועה וכניסתם של בוגרי תנועה שימלאו את החלל שנותר, הכניסה רוח חדשה למפרשי התנועות הוותיקות.

8 מושג ההגשמה הינו מושג מרכזי בתנועה החלוצית הציונית ומהותו הוצאה לפועל של הערכים של התנועה או הפרט (הגשמה עצמית).

בפרק זה יוצגו תיאורים היסטוריים של הקמת תנועות הבוגרים השונות. התיאורים מבוססים על מקורות מידע קיימים וכן על ציטוטים מקבוצות מיקוד שנערכו במיוחד לצורך מחקר זה. הציטוטים של חברי תנועות הבוגרים מציגים את הנרטיב שלהם להקמתן של תנועות הבוגרים השונות. סדר הצגת התנועות הינו לפי הסדר הכרונולוגי של הקמת תנועות הבוגרים.

הנוער העובד והלומד – עמוד האש לפני המחנה

כבר בשנות השבעים דנה תנועת הנוער העובד והלומד ביצירת מסגרות הגשמה חלופיות, כגון קבוצות בוגרים לומדות והפעלת תנועת הנוער על ידי בוגריה. בתחילת שנות השמונים פתחה התנועה חוות הכשרה ראשונה לבוגריה שסיימו י"ב, במטרה לחדש את ההגשמה בתנועה הקיבוצית וכאמצעי להארכת שלב ההתנסות והבירור של חניכיה בדרכם לבחור בהגשמה שיתופית.

כאשר הוכנה תוכנית ההדרכה של הנוער העובד והלומד, בשנים 1987-1988, הוגדרה דמות בוגר התנועה בשמונה סעיפים: (1) בוגר הרואה את האדם ואושרו כיסוד המרכזי בהוויה והמקיים אורחות חיים המבטאים אמונה זו; (2) בוגר בעל עמדות סוציאליסטיות ודמוקרטיות; (3) בוגר הרואה במסורת ישראל מקור השראה ולא מקור סמכות; (4) בוגר שהאחריות האישית והטלת הספק הינם יסודות בגיבוש תפיסת עולמו ומימושה; (5) בוגר המבסס את קיומו החומרי, החברתי והתרבותי על עשייה אישית; (6) בוגר המעורב ופעיל בתהליכי שינוי חברתיים בכיוון אמונותיו ותפיסותיו; (7) בוגר השואף להגשים עצמו במדינת ישראל ושותף לתהליכי בנייתה והגנתה; (8) בוגר השואף להגשים עצמו במסגרת הקיבוץ (מתוך איילון 2008 עמ' 339).

כבר בתקופה זו עלתה שאלה בדבר מקומה של ההגשמה בקיבוץ כאפשרות היחידה בחזון דמות הבוגר, עקב המשבר בתנועה

הקיבוצית ותחילת השיח על דרכי הגשמה חדשות כגון גרעיני הגשמה עירוניים וחוות ההכשרה. אולם הקיבוץ עדיין ביטא את האדיראל בו האמינה התנועה, מכיוון שהעניק הגשמה ייחודית לעקרונות הסוציאליזם, הציונות, היהדות, הדמוקרטיה והיחסים הבין-אישיים, בהם האמינה התנועה.

אולם בעקבות המשבר הערכי והכלכלי של התנועה הקיבוצית החליטה התנועה לצמצם את מספר ה"שליחים" שעבדו במימון התנועה הקיבוצית בתנועות הנוער ומילאו עד אז את רוב תפקידי הניהול וההדרכה בתנועה:

יש פה איזה שהיא התגלגלות היסטורית מסוימת, שבלעדיה יהיה קצת קשה להבין את התופעה הזאת, כי זו תופעה. (...) בעצם המציאות ההיסטורית שהמבוגרים, הסביבה הבוגרת של הנוער העובד והלומד בשנות השמונים-תשעים הלכה ונמוגה (...), הרבה קשור לתנועה הקיבוצית ולהסתדרות (...) בתחילת שנות התשעים. (...) משבר בתנועה הקיבוצית לפני זה, ומשבר בהסתדרות. כל המערך הזה של תנועת העבודה נראה לי, חטף הרבה מאוד זעזועים ושינוים, (...) זה היה ברמה ממש של להיות או לחדול במובן הזה שלא היה ברור איך הנוער העובד יכול להמשיך. (...) בגדול בשנה אחת שלפו כמעט את כל המדריכים והשליחים מהתנועה הקיבוצית. זה דומה לזה שבשנה אחת יקצצו 75% מכוח האדם של תנועה, שהייתה התנועה הכי גדולה או מהגדולות בישראל. (טל)⁹

בוגרי התנועות שרק השתחררו מהצבא נענו לצורך הדחוף שעלה מהשטח והתחילו למלא את תפקידי ההדרכה והניהול שהתפנו

9 בסוף הספר מופיעה טבלה עם שמות המרואיינים, תפקידיהם והשיוך התנועתי. לאורך הספר, מופיע רק שמו הפרטי של המרואיין. ההשתייכות התנועתית תצוין רק במקרים שהציטוט מופיע בהקשר כללי ולא בהקשר של תנועה מסוימת.

בתנועתם. שינוי זה בכוח האדם התחיל תהליך של שינוי עמוק ומשמעותי גם בתוכן ובצורת ההדרכה.

חוויתי את זה כחניך בקן, את ההשפעה של זה. שפעם היו קומונרים כאלה, ועכשיו הגיעו קומונרים כאלה. פעם הם היו מהקיבוץ והופ פתאום הם הגיעו מתנועת הבוגרים. (...) ובעצם הדבר הזה לאט לאט התחיל להוות את הסביבה הבוגרת, כי בעצם מי שבסופו של דבר החליף את המדריך שהיה הרבה מאוד שנים בתנועה הקיבוצית ונשלח על ידי התנועה הקיבוצית (...) וקן קרית חיים כדוגמה היה בלי אף רכז ומדריך, מי שבסופו של דבר לימים השלים את זה, זה אותו חבר שגדל וצמח ונשאר בתנועות הבוגרים ואמר טוב, אני לא רוצה שהתנועה הזאת תתמוטט, אז אני אלך לעשות את זה. (טל)

ב־1992 קרא פסח האוספטר, ממקימה ובוגריה של חוות ההכשרה הראשונה, לשנות את מטרת התנועה מהגשמה בקיבוץ להגשמה בקבוצות שיתופיות אשר יפעלו בערים, בקיבוצים ובקיבוצים עירוניים. בקריאה זו פותח האוספטר דלת להקמתן של כלל תנועות הבוגרים בישראל. במהלך שנות התשעים התקבלה התקופה בחוות ההכשרה כצעד נוסף וקבוע בתהליך החינוכי של תנועת הנוער העובד והלומד, בדרך לגיוס לנח"ל. ומטרת התנועה מהגשמה בקיבוץ ל: "בוגר השואף להגשים עצמו במסגרת הקיבוץ או במסגרות שיתופיות סוציאליסטיות אחרות" (מתוך אתר התנועה). תהליך זה, שכוונה על ידי חברי התנועה "להוביל שנית", הכניס רוחות של שינוי וחיידוש לנוער העובד והלומד וסימן כיוון לשאר תנועות הנוער (אבן, 2014; איילון, 2008; האוספטר, 1990; האוספטר, 1996).

מתוך הדבר הזה התחילו הבוגרים של הנוער העובד והלומד אז לפתח מסגרת אחרת עצמאית שהיא לא קשורה לקיבוצים. (...) משנות התשעים (...) בוגרי הנוער העובד שבעצם לא היה להם

לאן ללכת ולהגשים, לא היה להם את הקיבוץ, התחילו ליצור מסגרת שלימים הפכה להיות תנועת הבוגרים. (טל)

מתוך הצורך והכורח של תנועת הנוער מחד והחיפוש אחר הגשמה משמעותית ורלוונטית מאידך, צמחה בהדרגתיות תנועת הבוגרים. צה"ל ומוסדות המדינה שיתפו פעולה עם תנועת הנוער והעובד והלומד ואפשרו ליותר ויותר בני נוער לצאת לשנת שירות בחוות הכשרה לפני גיוסם. חניכי החוות מילאו תפקידי קומונרים – הדרכה בשכבות הבוגרות בתוך הנוער העובד והלומד, במקום חברי הקיבוצים שעזבו. בהתאמה להגשמה החדשה השתנה גם מסלול הנח"ל מהתיישבות בקיבוצים למילוי פרק משימה בחברה הישראלית (אבן, 2014). בעודם בצבא, בפרק המשימה בנח"ל, ממשיכים הבוגרים שהתגייסו יחדיו כגרעין לחיות יחד בקומונה, ועוסקים יחד במשימות חינוכיות עירוניות, בדגש על הכנה לשירות קרבי ומשמעותי בצה"ל.

בתהליך די מופלא, משרד הביטחון משתף איתנו פעולה בלהביך את השינוי הזה שקורה בחברה הישראלית. החל מ-1996 ועד 2000 יש רצף של ועדות כאלה שבעצם מבינות שגם המשימה הלאומית משתנה, המעבר הזה מהתיישבות לחינוך, וגם בעצם האשרור של הרלוונטיות של תהליכי הגשמה לחברה הישראלית, לצה"ל, למשרד הביטחון, ובעצם הנח"ל עובר שינוי מתקופה שבה כמעט ואין... כאילו יש ירידה מאוד תלולה במספר המגשימים בנח"ל שיוצאים למסלול ובטח אפס הגשמה בקיבוץ, הם בעצם עוברים לתהליך של פרק משימה עירוני, שמתעסק בחינוך בפריפריה חברתית והגאוגרפית, ובעצם רואים בחזרה גם צמיחה של הסיפור הזה של הגשמה, של תהליך ההגשמה, של חברה שרוצים להמשיך בתנועה ומחפשים לעצמם מסגרת חברתית שתשרת או שבה יוכלו להגשים את הערכים שלהם. (ברק)

לאחר שחרורם מצה"ל כגרעין, ממשיכים הבוגרים לחיות יחדיו, להדריך ולפעול בתנועה. ב־1994 מקימים בוגרי הנוע"ל את קיבוץ המחנכים רביד, וב־1998 את קיבוץ המחנכים אשבל. בנוסף לקיבוצים אלו מקימים בוגרי הנוער העובד והלומד כ־60 קבוצות וקיבוצים עירוניים המפוזרים ברחבי הארץ. ב־2006 תנועת הבוגרים של הנוער העובד והלומד מאמצת את השם "דרור ישראל". כיום חיים במסגרת זו כ־1,500 בוגרי תנועה (מתוך אתר תנועת דרור ישראל).

קבוצות הבחירה של המחנות העולים – הקיבוצניקים חשים זיקה מרחוק אל התנועה העירונית

מראשיתה של תנועת המחנות העולים היה קשר בין בוגריה, במיוחד אלו שהגשימו בקיבוצים, לתנועת הנוער, למרות שהם לא היו בהכרח בעלי תפקידים בה. כמו בנוער העובד והלומד, לעיתים קרובות בעלי התפקידים בתנועת הנוער היו חברי קיבוצים שהשתייכו לתנועות אחרות. כשהגיעה המחנות העולים לשלב שבו הקיבוצים כבר לא רצו לקלוט גרעינים של התנועה וחברי קיבוצים כבר לא באו לעבוד בה, רק חלק קטן מחברי תנועת הבוגרים שזה עתה נוצרה עסקו בחינוך ובתנועת הנוער. בתחילת שנות האלפיים החלו שיחות עם תנועת קבוצות הבחירה, תנועה לחינוך ערכי של הנוער בתנועה הקיבוצית, ובהתאם להסכמות אידאולוגיות בין התנועות התאחדו בוגרי המחנות העולים עם בוגרי תנועת הנוער קבוצות הבחירה. הם הקימו תנועת בוגרים מאוחדת – קבוצות הבחירה של המחנות העולים.

סיפור הקמתה של תנועת הבוגרים קבוצות הבחירה של המחנות העולים, הוא סיפור של מפגש תרבותי ישראלי מוצלח בין תנועת בוגרים ללא תנועת נוער ותנועת נוער עם מעט בוגרים; בין תנועה שנולדה במועצה של התנועה הקיבוצית המאוחדת ב־1985 ויועדה רק לבני קיבוצים ובין תנועה שתחילתה ב־1926 בתל אביב.

נתאר בקצרה את ההיסטוריה של שתי התנועות, על אף שמחקר זה אינו עוסק בהיסטוריה של תנועות הנוער אלא בשינויים שהן עוברות ושמובילים להקמת תנועות הבוגרים. ההיסטוריה של תנועת הנוער קבוצות הבחירה שונה משל תנועות הנוער האחרות. ייחודה של תנועת קבוצות הבחירה בהקשר זה הוא בכך שהייתה תנועה שמראש פנתה רק לשכבה הבוגרת, מכיתה י' עד י"ב, ועסקה הרבה בשיח ערכי על הגשמה. כך בוגריה הראשונים הקימו תנועת בוגרים.

תנועת קבוצות הבחירה הוקמה בהחלטה של מועצת התנועה הקיבוצית המאוחדת (תק"מ) מתוך ניסיון לתת מענה חינוכי למשבר הערכי של השמאל הציוני ככלל והתנועה הקיבוצית בפרט. פעילות התנועה הייתה מצומצמת מאוד, כאמור חניכיה היו בני קיבוצים בכיתות י'-י"ב בלבד. במסגרת זו נפגשו החניכים פעם בחודש לסוף שבוע באחד מקיבוציהם ועסקו בצורה חווייתית בסוגיות ערכיות הרלוונטיות לחברה הישראלית ולתנועה הקיבוצית. פעילות תנועתית זו התקיימה בצורה עצמאית רק כשלוש שנים, ולאחר מכן התקיימה מספר שנים בתוך הנוער העובד והלומד. ב-1998 הבוגרים הראשונים של קבוצות הבחירה החליטו שהם רוצים להמשיך לחיות ולפעול יחדיו, ולאחר שחרורם מהצבא עברו להתגורר במדרשה באורנים, ובהמשך התיישבו במגדל העמק ובנצרת עילית (לפירוט נוסף ראו האס, 2009).

תנועת קבוצות הבחירה התקיימה עצמאית לזמן קצר בלבד. לאחר האיחוד עם המחנות העולים שמה משמש את תנועת הבוגרים של המחנות העולים, לה עצמה אין חניכים חדשים ולכן אין גם בוגרים נוספים שעברו את התהליך הייחודי של תנועה זו.

תנועת הנוער המחנות העולים הוקמה על ידי חבורה של תלמידי תיכון תל אביבים ב-1926. הם הקימו "מחנה" אחר "מחנה" שעסקו בחינוך לערכים ולהגשמה לנוער הלומד בערים הצעירות של המדינה שבדרך. כמו שאר תנועות הנוער הציוניות, ההגשמה הנבחרת של

התנועה הייתה הקמה והשלמה של קיבוצים. אולם הצטרפות בוגרי התנועה לתנועת הקיבוץ המאוחד בשנת 1932 יצרה נתק מסוים בינם לבין המתרחש בתנועת הנוער.¹⁰ תנועת המחנות העולים נוהלה והופעלה מראשית ימיה על ידי הבוגרים הצעירים שלה, אשר לאחר סיום התיכון הקימו והפעילו מחנות נוספים, וקשר ישיר זה בין בוגרי התנועה וחניכיה כמעט שנותק כאשר רוב הבוגרים הלכו להגשמה בקיבוצים, שם עסקו במגוון רב של משימות קיבוציות שאינן קשורות בתנועת הנוער.

יש בחירה של בוגרי התנועה, לצורך העניין של החבורה הזאת של בית השיטה, להצטרף לקיבוץ המאוחד, ובעצם אז תנועת המחנות העולים נהיית חלק מהקיבוץ המאוחד, אבל עדיין נשארת הזיקה בין בוגרי המחנות העולים לבין חניכי המחנות העולים. גם כשהם חלק מתנועת הקיבוץ המאוחד, ועל פניו התנועה הזאת בקשרים, כלומר עם כל מיני דברים [הנוער העובד], עדיין נשמר הקשר בין בוגרי המחנות העולים לבין חניכי המחנות העולים, והדבר הזה הולך ומשתנה (...). לדוגמה במחנות העולים בשנות השמונים, בוגרי התנועה, כלומר חניכי התנועה שיוצאים לנח"ל הולכים להשלים קיבוצים, ומדריכי התנועה הם שינשינים מקיבוצים שלא גדלו במחנות העולים, שבאים להיות המדריכים. [למרות הנתק הזה] יש החלטות שהם [בוגרי התנועה שחיים בקיבוצים] ממש מנסים להתערב בהן. (נמרוד)

בשנים אלו, בשונה מתפיסתה של תנועת הנוער העובד שראתה גם בעבודת מעמד הפועלים בעיר הגשמה סוציאליסטית, הרי שמבחינת תנועת המחנות העולים שחבריה הם הנוער הלומד ההגשמה היא רק בקיבוץ. השפעת תפיסה זו על מעורבות הבוגרים בתנועת הנוער התבטאה בכך שבוגרים שבחרו לא להיות בקיבוץ נתפסו ככאלו

שאינם מגשימים ולכן לא ראויים להדריך בתנועה, בעוד שעצם החיים בקיבוץ מספיקים כהכשרה להדרכה של חניכי התנועה בעיר. כך נשלחו חברי קיבוצים שלא השתייכו לתנועת המחנות העולים להדריך בתנועת הנוער. בהמשך החליטו בקיבוץ המאוחד לשלוח את ילדי הקיבוצים לנוער העובד,¹¹ בנימוק שילדי הקיבוצים הם ילדים עובדים ולא ילדים לומדים.

[בשנות השלושים והארבעים] אחרי שהקימו את בית השיטה הקימו את מעוז חיים, וכשהיו להם ילדים בגיל של תנועת נוער הייתה שאלה לאיזה תנועת נוער הם ישלחו, מה תהיה תנועת הנוער של הקיבוץ, ואז יש הכרזה שילדי מעוז חיים יתחנכו בתנועת הנוער העובד, משום שהם לא ילדי... הם לא נוער לומד. המחנות העולים היה לנוער הלומד, והם אמרו מטרת המחנות העולים היא לקחת נוער לומד, נוער מבתים בורגניים, ולהפוך את הנוער הזה לבוגרים עובדים, פועלים, חלק מתנועה סוציאליסטית. זה החיבור לקיבוץ המאוחד. וזה גם מסביר אולי קצת את הפער הזה, של למה החבר'ה מהמחנות העולים לא חזרו להדריך את המחנות העולים. (נמרוד)

למרות החלטה זו של קיבוץ, בוגרי המחנות העולים רצו להמשיך במעורבות בתנועת הנוער בה גדלו, אך הנתק בין הבוגרים והתנועה הלך וגדל והמשיך עד שנות התשעים.

אז הם ממשיכים באותם ימים להיות מעורבים במהלכים החינוכיים שקורים בתנועת הנוער, מחנות העולים (...) ורציתי

11 תנועת הנוער העובד והלומד היא תוצר של חיבור משנת 1959 בין תנועת הנוער העובד ותנועת הנוער הבונים-התנועה המאוחדת.

להגיד עוד משהו משמעותי, שגם מי שמדריכים בפועל את הנוער במחנות העולים של שנות השמונים, אז הם שינשינים מקיבוצים, שגדלו בקיבוצים, לא בתנועת הנוער. (נמרוד)

השינוי שעברה התנועה הקיבוצית ניתק אותה הלכה למעשה מתנועת המחנות העולים. מצד אחד לא היו עוד קיבוצים שרצו לקלוט גרעינים ומצד שני אזלה לקיבוצים היכולת לשלוח מדריכים ורכזים בעלי שיעור קומה להדריך בתנועת הנוער. בעקבות זאת קטן מאוד מספר החניכים בתנועה ומספר הבוגרים המגשימים בקיבוץ שאף לאפס. בשנת 1997 קמה קבוצה ראשונה של בוגרי התנועה שהחליטה להתאגד על מנת לקחת אחריות על פעילות תנועת הנוער וכדי לחיות חיים שיתופיים-משימתיים. קבוצה זו חיה בקומונה בעיר.

אפשר להוסיף עוד משהו לתיאור ההיסטורי של שנות השמונים-תשעים. אלו גם שנים מאוד קשות לתנועה הקיבוצית. כתנועת נוער שעדיין פועלת באינרציה של "ההגשמה של ערכי מחנות העולים זה ללכת לקיבוצים", המחנות העולים נכנסת למשבר מאוד גדול. היא קוראת בעצם לאיזה שהיא הגשמה שציבורית כבר לא נתפסת כהגשמה. כתוצאה מכך בשנת 1995 זה פעם ראשונה מאז שנות השלושים שאין גרעין של מחנות העולים שיוצא לנח"ל. השבר הזה, שלא היה גרעין, הוא אדיר עבור חבר'ה שהיו בגרעינים של מחנות העולים. לדוגמה החבר'ה שהקימו את נערן, שהשל"ת שלהם היה ביטבתה, הרגישו נהדר ביטבתה, כלומר קיבלו אותם, העבודה הייתה כיפית, אחר הצהריים היה מעולה, זה פשוט לא היה קשור בכלל לכל מה שהם עשו בתנועת הנוער, ובמקביל כל מה שקרה בתנועת הנוער נעשה ע"י אנשים אחרים. (...) וזה הרגיש כמו צרימה מאוד גדולה, "אנחנו עוזבים את התנועה שגדלנו בה, לא בטוח שיש גרעינים בכלל שימשיכו את התנועה שגדלנו בה, והתנועה שגדלנו בה היא בעיה של מישהו

אחר". אז זה הרגיש להם מאוד לא בסדר, ובעצם החידוש של ההגשמה, שאנחנו חלק ממנה כתנועת בוגרים, מתחיל מהסיפור הזה. במקביל מי שמוביל את ההדרכה באותן שנים מוביל מהלך במזכירות התנועה ששואל את החניכים – לאן הולכים בוגרי התנועה? מה ההגשמה של בוגרי התנועה? והתשובה שהם נותנים היא שההגשמה של בוגרי התנועה זה להדריך בתנועה, ולהדריך בחברה הישראלית. לא ללכת לקיבוצים בהכרח. (נמרוד)

כך, שנים מעטות לאחר שינוי הייעוד של תנועת הנוער העובד והלומד, מחליטים גם בוגרי המחנות העולים לשנות את ייעוד תנועתם ואת הגדרת ההגשמה – מהגשמה בקיבוץ, לחינוך בחברה הישראלית ולהפעלת תנועת הנוער (אבן, 2014). חברי הגרעין מנערן מחליטים לקחת אחריות על תנועתם ולהציל אותה. שינוי ההגשמה של בוגרי התנועה, אשר כלל פיתוח של צורות חיים שיתופיות חדשות לצד העתקת כובד המשקל המשימתי מהתיישבות לחינוך, החזיר את הבוגרים אל מעורבות בתנועת הנוער וכך העניק לתנועה רלוונטיות וכוחות מחודשים.

כאמור, לאחר גישושים עם מספר תנועות החל בשנת 2001 השיח בין תנועת "קבוצות הבחירה" ותנועת "המחנות העולים" וב-2005 נחתם איחודן, כאשר התנועה כולה (תנועת הנוער ותנועת הבוגרים) נקראת תנועת המחנות העולים, והיא מכילה את תנועת הנוער של המחנות העולים ואת קבוצות הבחירה של המחנות העולים. תנועת הבוגרים עושה שימוש במינוח "קבוצות הבחירה" כתחליף למינוח "תנועת הבוגרים".

ב-1999 בוגרי המחנות העולים הקימו מחדש את קיבוץ נערן בבקעת הירדן כקיבוץ מחנכים, בעוד שבוגרי קבוצות הבחירה שכרו דירות בנצרת עילית ובמגדל העמק וב-2013 התיישבו במרכז קליטה בנצרת עילית. תנועת הבוגרים המאוחדת הקימה קיבוצי מחנכים

נוספים המפוזרים ברחבי הארץ. מתוך שלל קיבוצי המחנכים של התנועה, כל בוגרי תנועת קבוצות הבחירה המקורית חיים יחדיו בקיבוץ משעול בנוף הגליל. בין השאר, ניתן לראות בהמשך הספר את השפעותיו של משעול על פעילות תנועת הנוער המחנות העולים בצורת הפעילות הייחודית של "בתי השוק". כיום חיים בתנועת הבוגרים כ-400 חברים (מתוך האתר של התנועה).

השומר הצעיר – די-אן-איי של תנועת חיים

כמו חברי קבוצות הבחירה של המחנות העולים גם חברי תנועת הבוגרים של השומר הצעיר רואים עצמם כממשיכים מסורת היסטורית של חיבור בין בוגרי התנועה אל תנועת הנוער ואל הגשמה משמעותית בשביל החברה בישראל.

חידוש ההגשמה החל לפני 16 שנים, אחרי תקופה של יותר מ-20 שנה שבהן לא היה לתנועה יעד הגשמה ברור וחניכיה התפזרו בסיום שנות החניכות, או הלכו לקיבוצים שכבר לא בהכרח תפסו את עצמם כמגשימים. השכבה הראשונה בתהליך חידוש ההגשמה נקראת "שכבת ביתניה". מאז כל שכבה שנכנסת לתהליך קבוצות המשך עולה לביתניה. חברי ביתניה עילית עלו לארץ כבוגרים, לאחר שסיימו את שנות ההתחנכות בקן. החיים בארץ היו המשך המרד שלהם ובחירה לחיות חיים בוגרים של תיקון אדם ועולם. גם כיום בתנועת הבוגרים חיים ממשיכי הדרך, שרואים בתנועה דרך חיים ולא מרד של גיל הנעורים. כמונו. (מתוך מערך הפעולה "תיקון אדם-תיקון עולם" של תנועת השומר הצעיר).

לאורך כל ההיסטוריה שלה תנועת השומר הצעיר הייתה תנועת חיים, בה בוגרי התנועה ממשיכים לחיות במסגרתה, במיוחד בקיבוצים.

"זה גם הדי-אן-איי של התנועה, היסטורית", אמר מרואיין. משמעות הדי-אן-איי של השומר הצעיר היא השתייכות לתנועה מהלידה ועד הקבר. החניך מגיע כילד לתנועה וממשיך לקיבוץ של השומר הצעיר, או עולה לארץ במסגרת התנועה אחרי שהיה בחוץ לארץ חניך בה, ולרוב הוא גם הצביע למפלגה של השומר הצעיר. הילדים בקיבוץ נולדים כילדי השומר הצעיר, מתחנכים במוסד של השומר הצעיר, יוצאים לשנת שירות בשומר הצעיר וכך הלאה. כפי שנאמר: "פעם שומר תמיד שומר".

כך, בניגוד לתנועות הנוער האחרות, לאורך כל השנים מדריכים ומרכזים את תנועת הנוער בוגרים שלהם שהם חברי קיבוצי התנועה.

היסטורית לעומת התנועות האחרות, אז זה הקונספט של השומר הצעיר – התנועה האורגנית. אתה מתחיל בתנועת הנוער וממשיך לתנועה המיישבת של השומר הצעיר, והמפלגה, בשומר הצעיר. הרבה אנשים בחברה הישראלית, עשרות אלפים, שמבחינתם... לאורך ההיסטוריה (...) שמבחינתם הם לא רק היו בשומר הצעיר בילדותם, הם עדיין בשומר הצעיר. (לירן)

בעקבות הנוער העובד והלומד, קבוצות הבחירה והמחנות העולים, ניסו גם בוגרי השומר הצעיר לשנות את יעד ההגשמה של התנועה ולהקים תנועת בוגרים שתיקח אחריות על תנועת הנוער, אבל ניסיונותיהם הראשונים נכשלו שוב ושוב וחלק מהבוגרים שהיו מעורבים בכך עברו להתגורר בערים או בקיבוצי מחנכים ובקיבוצים עירוניים של תנועות הבוגרים האחרות. ייתכן שלקח יותר זמן לתנועת הבוגרים של השומר הצעיר להתפתח דווקא בשל מעורבות היסטורית זו של הבוגרים בתנועתם והקשר החזק עם הקיבוץ הארצי, לצד העובדה שלא נוצר משבר עמוק בכוח האדם ובהרשמה לתנועת הנוער עצמה.

זה סיפור מאוד ארוך של כל מיני ניסיונות, כישלונות, התקדמויות, (...) אבל הייתה כבר תנועת בוגרים לפני שהייתה אמירה שיש תנועת בוגרים (...) וזה כל מיני ניסיונות והצלחות חלקיות. הניסיון המשמעותי הראשון היה גרעין שנקרא גרעין פסיפס, שנכנסו להיות רכזי אזור. בתחילת שנות התשעים הם נכנסו להיות רכזי אזור, ובעצם מתוך הגישה שהם כבר לא שליחים מהקיבוצים, אלא אנשים כבר לא מגשימים בקיבוצים בגלל שהקיבוצים כבר לא שיתופיים, אז משהו פה צריך להשתנות במערכת היחסים, זה כבר לא כאילו בדרך לקיבוץ, זה קיבוץ שבדרך הם כולם עזבו. כי לא נתנו להם, וכי לא הצליח. הם כולם עזבו את תנועת ה... הם בעצם נכנסו להיות רכזי אזורים, רכזי הדרכה וכו', ואחרי שהם בעצם לא הצליחו לשנות את התפיסה או להצמיח משהו חדש, הם כולם עזבו. חלקם לנוער העובד וחלקם למקומות אחרים. (לירן)

בוגרי השומר הצעיר ניסו שוב ושוב לאמץ את תפקידי ההובלה של תנועת הנוער, להקים תנועת בוגרים ולדייק את ייעוד התנועה. אך רק בשנת 2000 הצליחו להקים את "קבוצות ההמשך", שמציעות משימות ומסלולי הגשמה חילופיים להגשמה בקיבוץ.

בשנת 2000 הייתה השכבה הראשונה שעברה תהליך חדש בתנועה שנקרא קבוצות המשך, ומשם אפשר להגיד ש... כאילו קצת לפני זה נכנסו אנשים, חדש[ים] לתפקידים, חברים שנשארו, גרעינים שנשארו אחרי נח"ל נכנסו לתפקידים, יצרו את תהליך קבוצות המשך. גם חניכי העיר, אבל כשעדיין כן כביכול מסלול ההגשמה הוא לחזור לקיבוץ, זה היה בתקופה שלא היה באמת מסלול הגשמה. אז בשנת 2000 זה השכבה הראשונה, תהליך ההתחדשות של התנועה, ומשם זה כבר מסלול צמיחה. (לירן)

עם הקמת קבוצות ההמשך, המהוות את תנועת הבוגרים של השומר הצעיר, התחיל תהליך ההתחדשות של התנועה, שמוביל בין השאר להעברת תנועת הנוער לידי בוגריה הצעירים המתגוררים בקיבוצים עירוניים. כיום מונה תנועת הבוגרים של השומר הצעיר כמה מאות בוגרים, המתגוררים בקיבוץ פלך בגליל המערבי ובקיבוצים עירוניים ברחבי הארץ (מתוך אתר התנועה).

כפי שתואר עד כה, שלוש התנועות הכחולות, אשר ההגשמה שלהן התמקדה בתנועה הקיבוצית, עברו תהליך דומה של הקמת תנועות בוגרים כמענה לשאלת ההגשמה החדשה, בעקבות המשבר הערכי והכלכלי שחוותה התנועה הקיבוצית. תנועת בני עקיבא, שגם אצלה ממד ההגשמה כלל הקמת קיבוצים והתיישבות בהם, מתוך אמונה ביישוב הארץ, לא נקלעה לאותו משבר ערכי אליו נקלעו התנועות הכחולות. כפי שמתואר אצל אבן (2014), מלכתחילה ההגשמה בקרב הבוגרים של תנועת בני עקיבא באה לכדי ביטוי בשלל אופנים המשלבים קיום מצוות, לימוד תורה ותרומה לחברה ולקהילה. בהתאם לכך לא היה צורך למצוא נתיבי הגשמה חדשים ולכן תנועת הבוגרים של בני עקיבא הוקמה רק בשנת 2008.

בני עקיבא – לייצר הגשמה

תנועת הבוגרים של בני עקיבא קמה ב-2008 בהחלטה של מועצת התנועה. בשונה מתנועות הנוער הכחולות בהן הבוגרים עצמם הם שדחפו להקמת תנועת הבוגרים, בבני עקיבא בעלי תפקידים בתנועת הנוער יצרו את תנועת הבוגרים מתוך תחושה שצריך יעד הגשמה חדש ורלוונטי. ההשראה להקמת התנועה התקבלה מתנועות הבוגרים הכחולות וכן מסטודנטים בוגרי בני עקיבא שביקשו מהתנועה ליצור מסגרת פעילות בשבילם. בשונה מהמתרחש בתנועות הכחולות, בשל חשיבות המסגרות הקדם-צבאיות במגזר הדתי לאומי בבני

עקיבא אין רצף גילי בין תנועת הבוגרים ותנועת הנוער. בני הנוער מצטרפים למסלולי ההסדר, למכינות קדם-צבאיות ולשנות שירות מגוונות ואחר כך מתגייסים לתפקידים שונים בצבא או בשירות לאומי. בהתאם לכך תנועת הבוגרים מתמקדת בהפעלת כפרי סטודנטים וגרעיני משפחות. (פירוט והעמקה בכך יהיו בפרקים הבאים, בעוד שפרק זה יתמקד בתהליך הקמת תנועת הבוגרים.)

כאמור, תנועת הבוגרים של בני עקיבא נוצרה תוך השראה, למידה ושיתוף פעולה עם תנועות הבוגרים של התנועות הכחולות בניסיון ליצור הגשמה רלוונטית לבוגרי התנועה במאה ה-21.

אצלנו תנועת הבוגרים (...) היא יחסית יותר חדשה, למדנו את המודל הזה של תנועת בוגרים מהתנועות הכחולות. (...) זאת הייתה בעצם המוטיבציה להקמת התנועה. סוג של להחזיר עטרה ליושנה, להחזיר את התנועה להיות תנועה מגשימה, כי (...) משבר ההגשמה, שפתאום התנועות הפכו מתנועות מגשימות לסוג של... נקרא לזה תנועות חינוכיות במקרה הטוב, ולמועדוני נוער במקרה הפחות טוב. (עמוס)

כמו בתנועות הכחולות גם בבני עקיבא היו בוגרים צעירים שקידמו ורחפו את הקמתה של תנועת הבוגרים והיו מעורבים בעיצוב פעולתה.

לא היה שום מסלול הגשמה ייעודי לבוגרים, שהתנועה כתנועה מציעה. בוגרים עשו הרבה דברים, היו שותפים, היו מעורבים, אבל שום דבר שהתנועה מציעה להם. (...) הייתה קבוצה בתוך אוניברסיטת בר אילן שהיא פשוט תבעה, דרשה מהתנועה, "אנחנו קבוצה, אנחנו רוצים להמשיך עם התנועה את אפיק ההגשמה", ובעצם יצרו מסגרת של גרעין בתוך הקמפוס. מה שהתפתח אחרי זה לכפרי סטודנטים, ולגרעיני סטודנטים,

הם בעצם היו הקבוצה הראשונה שדחפה את התנועה והציבה עובדה. (מתניה)

על אף הקריאה של הבוגרים להקמת מסגרת הגשמה עבורם, חששו מנהיגי תנועת בני עקיבא מהשימוש בשם של תנועת הנוער למסגרת הבוגרת, אולם הם גילו שלמעשה מסיימי התנועה מחכים לחזור לפעילות ערכית במסגרתה.

בהתחלה, בחודשים הראשונים, [על] מודעות של גרעין שפעיל משימתי, כתבנו בני עקיבא, לא שמנו סמל. פחדנו שזה ירגיש לחבר'ה שחוזרים לסניף ולנוער וזה לא מעניין אותנו. [אבל] גילינו שככל שכתבנו בני עקיבא יותר גדול, ככל שהגענו עם חולצות תנועה, זה משך אותם. זה משך אותם וזה היה תובנה שלי. אני באמת חשתי מזה, אמרתי לא שווה להפסיד את כל החבר'ה על איזה סמל עכשיו. אבל בהפוך על הפוך, זה קרב אותם, זה הביא אותם [להיות] היום תנועת הבוגרים של בני עקיבא, אתה יכול להסתכל בפייסבוק שלנו, זה אלפי חבר'ה שכולם על הגילים האלה של עשרים עד שלושים, כולם. (יאיר)

הבוגרים החלו להגיע ותוך שיתוף פעולה עם גורמים נוספים גדלה התנועה במהירות מדהימה. מובילי "קרן קהילות" – רשת הגרעינים התורנים, פנו לבני עקיבא בבקשה שאלו ילוו ויתמכו בבניית גרעיני קהילות של משפחות צעירות בפריפריה, בשל יכולת ההנהגה של התנועה ופריסת הבוגרים שלהם ברחבי הארץ.

אמרנו להם שנייה, מה צריך אותנו? אתם עושים את זה כבר, ואז הם אמרו שני דברים. א' הפריסה של בני עקיבא ברמת הבוגרים, וב' בוא ננסה לייצר גרעינים של חבר'ה שהם גרעין חוזר מה שנקרא. אם אחת מהבעיות הקשות של גרעינים תורנים שזה כמו שתל בגוף, אם אני אקח חבר'ה שגדלו בסניף וגם אם

נצמיח אותו חזרה כקהילת צעירים בתוך העיר שלו, נרוויח חלק גדול (...) התחלנו להגיע למצב שאנחנו הגענו למאצ'ינג איתם, הסכם כלכלי, איך אנחנו שמים חצי והם שמים חצי (...) ואז מתחילה עבודה משותפת איתם. (...) היינו יושבים איתם וממש מחלקים איפה יפתח מי. עם מפה. ואיפה עדיף שאנחנו נפתח, ואיפה עדיף שהם יפתחו. ואיך אנחנו נעזור פה, או איך הם יעזרו שם. ממש כאילו שני גופים שיודעים לעבוד במשותף, ללכת על המהלך. בעיקר זה היה מקומות שהיה להם גרעינים גדולים וותיקים, והצעירים לא הסכימו לבוא. ואנחנו יכולנו להחזיר את החבר'ה שלנו לזה. (יאיר)

העבודה המשותפת עם קרן הקהילות ביססה את גרעיני המשפחות שמהווים את אחד מנתיבי ההגשמה של תנועת הבוגרים של בני עקיבא, והעלתה שאלות בקשר לנתיב ההגשמה השני, כפרי הסטודנטים.

בני עקיבא היה לה שם כבר אז, של מי שיכולה להקים וללוות קהילות צעירות בעיקר. בזמנו בשיא שלנו היה משהו כמו 17, 18 קהילות, שאנחנו ליווינו או שאנחנו היינו שם והכול. (...) אני זוכר את הוויכוחים שלנו קצת, או את הדיבור שלנו, על מה ללכת יותר, מה יהיה יותר משמעותי, הקהילות או הסטודנטים. מה יכול להיות יותר חיים, מה יכול להיות יותר המשך. (מתניה)

בעזרת שיתוף פעולה עם תנועת איילים, ובעקבות גרעין הבוגרים שנוצר כבר אילן, פתחו בני עקיבא נתיב הגשמה לבוגרים בדמות כפרי סטודנטים.

תנועת הבוגרים היום מתמקדת בשני תחומי פעילות עיקריים, אחד מהם זה כפרי סטודנטים, שבעצם סטודנטים בזמן הלימודים גרים ביחד, שוכרים ביחד דירות, יש להם רכז או רכזת מטעמו,

והם נמצאים לרוב באיזה שהיא שכונה, לרוב ככה קצת יותר במצב סוציו אקונומי יותר נמוך, או ככה יותר קשיים חברתיים, כי יש מה לפעול ולעשות בה. מה שנקרא בפריפריה הגיעו חברתית, ושם הם גרים ביחד. לאו דווקא לומדים ביחד, כל אחד לומד מה שהוא לומד. גרים ביחד ופועלים בשכונה. מתנדבים, עושים שם שבתות, הרבה מהם כבר מתחתנים ונשואים לגור שם גם אחרי הכפר. (עמוס)

כפרי הסטודנטים של בני עקיבא התפתחו במהירות, וכעת יש כעשרים כפרים בכל הארץ.

כפרי הסטודנטים (...) אני חושב שהראשונים ראשונים הם לפני חמש שנים, אבל אחרי שהתחלנו להקים שניים, שלושה, ארבעה כפרים, אז באמת, בשיתוף פעולה יחד עם איילים ויחד עם קדמה שזה עוד גוף שמפעיל כפרי סטודנטים, בסגנון קצת אחר, מאוד עבדנו קשה מול משרד החינוך, שתהיה תקנה ממשלתית שתאפשר את זה, וזה בעצם גרם לנו מאוד להתפתח לתחום הזה. זה אפשר לנו מאוד לגדול בתחום כמו שאמרתי לך היום אנחנו על עשרים כפרים וכנראה ששנה הבאה אפילו קצת יותר. (עמוס)

כך, עם שיתוף פעולה בין ארגונים ותוך יצירת תמיכה ממשלתית בפעילות, בתוך פחות מחמש-עשרה שנים הצליחה תנועת הנוער של בני עקיבא לייצר שני מסלולי הגשמה לבוגריה, גרעיני המשפחות וכפרי הסטודנטים. אולם, שלא כמו בתנועות הכחולות תנועת הבוגרים של בני עקיבא לא מפעילה את תנועת הנוער וגם לא הוקמה בצורה בלעדית על ידי בוגרים צעירים אלא בעידוד ובהכוונה של הנהגת התנועה. כמעט כל הרכזים והמנהיגים של התנועה הם בוגרים של תנועת הנוער ומאמינים בערכיה ובהתאמת נתיבי ההגשמה לצרכים של מדינת ישראל בתקופה זו, למרות שברובם הם לא חברים בתנועת הבוגרים.

לארבע התנועות שהוצגו עד כה יש תנועות בוגרים הקיימות מעל לעשור וכבר מבוססות בגרעינים, כפרים וקיבוצים עירוניים ברחבי הפריפריה הגאוגרפית והחברתית הישראלית. השפעתן מורגשת ברמה הקהילתית והיישובית בכל מקום בו הן פועלות, ולעיתים אף ברמה הארצית. האיחוד החקלאי, תנועת הנוער החמישית שתוצג במחקר זה, עוסקת בהקמת תנועת הבוגרים שלה.

האיחוד החקלאי – נמשיך לנסות עד שנמצא את הדרך

תנועת הנוער של האיחוד החקלאי הינה תנועה נוער צעירה עם היקף פעילות מצומצם יחסית לתנועות האחרות, היא שייכת לתנועה המיישבת האיחוד החקלאי. תנועת הנוער הוקמה בשנת 1978 וקיבלה הכרה ממשרד החינוך ב־1983 (אבן, 2014). משנותיה הראשונות הפעילה התנועה שירות לחניכיה הבוגרים ובשנים האחרונות חניכים בוגרי התנועה גם מתגייסים יחדיו כגרעינים לשירות בצה"ל (מתוך אתר התנועה). בשל רצונם של בוגריה ורכיזה, מנסה התנועה בשנים האחרונות להקים תנועת בוגרים שתאפשר להם להגשים את ערכיה ולהמשיך לפעול יחד גם מחוץ למושבם.

לאורך השנים לא היה לנו גרעיני נח"ל, הייתה לנו תמיד שנת שירות. קודם כול אנחנו תנועה יחסית צעירה, אנחנו בעצם מוכרים כתנועת נוער רק שלושים וכמה שנים, עובדים מסוף שנות השבעים, אז אנחנו לא תנועה כמו שאת מכירה. (...) לפני שבע שנים התחלנו להקים גרעיני נח"ל, מתוך חשיבה על הקמת תנועת בוגרים ותפיסה שגרעיני נח"ל הם חלק חיוני בתהליך הזה. (רון)

חניכי התנועה הצעירה חשו בצורך להמשיך לפעול יחד וניסו למצוא דרכים לכך.

הגלגולים הראשונים היו בעצם חבורות של בוגרים שהרגישו שזה לא הגיוני שהתהליך החינוכי שהם סיימו בשנת שירות פשוט [נגמר]. כל החיים התחנכו בתנועה, הלכו לשנת שירות, ופתאום מגיע הראשון לספטמבר שנה אחרי והכול נקטע. חלק באים לרכז חזרה וחוזרים להוביל את התנועה, חלק לא, ופשוט רצו לייצר איזה דרך המשך. בין אם זה של מפגשים, בין אם זה של יצירה נקרא לזה חברתית או בין אם זה של מגורים משותפים. (רון)

כמו בתנועות האחרות, בוגרי התנועה רצו לשמור על הקשר החברתי ביניהם, להמשיך את פעילותם בתנועה ולהיות מעורבים ומשפיעים על המתרחש בחברה הישראלית.

בתחילת הדרך, שזה היה באזור 2006, היו אירועי בוגרים ראשונים שהיו סביב הקמת תנועת בוגרים. אלו חבר'ה שהרגישו שהם הרבה שנים נקרא לזה התחנכו על ערכים מסוימים ועל נתינה, וזה פשוט לא נמצא היום בחיים שלהם. אירועי הבוגרים נבעו משלושה מעגלים: הראשון הוא פשוט מעגל חברתי, השני הוא [מעורבות] בחברה הישראלית, והשלישי כולל במידה רבה את השניים הקודמים והוא המשך עשייה משותפת ברוח ערכי תנועת הנוער. כך נוצרו קבוצות של התארגנות של בוגרים, שהלכו לעשות עכשיו שיקומי יער, התנדבויות משותפות, יצירה. (רון)

הניסיונות של בוגרי האיחוד החקלאי להקים תנועת בוגרים יציבה לא צלחו עד כה, אולם בוגרי התנועה ממלאים את כל תפקידי המפתח בתנועה ומתווים את דרכה. נראה שהקמת תנועת הבוגרים של האיחוד החקלאי היא גם עניין של בגרות ובשלות של התנועה.

סביב זה שיצאנו לעבוד בזה, אז גם יצא לי לא מעט ללכת ולהפגש עם עוד תנועות כדי לחקור את זה. אני מרגיש שאצלנו

זה הרבה פעמים תהליך מסוים של התבגרות של תנועה, הבנה שאנחנו רוצים להיות יותר משמעותיים בחברה הישראלית. (...)
אני חושב שתנועת הבוגרים היא אחד מההיבטים שמאוד השלים איזה שהוא תהליך הבשלה, התבגרות, גדילה כתנועה.
זה לא עומד בפני עצמו (...) להשלים איזה תהליך תנועתי כזה, שקודם צריך לבסס תנועה ולפתח אותה וזה, ופתאום הגעת לאיזה שהוא שלב כתנועה שאתה אומר אֶרֶקִי, כבר התייצבה פה תנועת נוער לתפיסתנו ולאמונתנו בצורה טובה, ואתה שואל מה השלב הבא. מה עוד אפשר לעשות, או מה עוד אפשר לייצר.
(רון)

מובילי התנועה בוחרים בצורה מודעת, ותוך למידה מהתנועות האחרות, לתת לבוגרים עצמם להוביל את בניית תנועת הבוגרים.

נקרא לזה הזרעים כבר הוכנו, והשאלה היא מתי זה יקרה. כי בהתחלה מי שהובילו היו חבר'ה בתפקידי מפתח בתנועה, ונגיד עכשיו יש גם קבוצות שמתארגנות, וזה לא הנהגת התנועה, כי הרגשנו שמתשיהו היינו מאוד בפרונט של זה, אז זה הרתיע חלק מהאנשים. (רון)

הקמת תנועת הבוגרים של האיחוד החקלאי היא עניין של זמן ומציאת הדרך הנכונה להגשמה, כזו שתתאים לתפיסת העולם ולערכים של בוגרי התנועה.

היו לנו לאורך השנים כמה גלגולים של זה, כמה פעמים שהתגבשו קבוצות, שלוש ליתר הדיוק, שלוש פעמים כמעט עלו לקרקע בכל מיני מקומות בארץ, ומסיבות כאלה ואחרות, הרבה פעמים על [רקע] קשיים שנוצרו בקבוצה, (...) ועומק האמונה והשליחות במעשה, זה לא קרה בשלוש הפעמים. היום לקחנו צעד אחורה מלנסות לייצר קבוצה שתעלה לקרקע איפה שהוא, בין אם זה

במרחב הכפרי, בין אם זה בעירוני, ויש בעצם יותר התארגנויות של בוגרים שהן חברתיות, לימוד משותף, מפגשים חברתיים, להבין מה הם רוצים בחברה הישראלית. (...) היום יש שתי קבוצות בוגרים שמתמקדות בלימוד ודברים שמעניינים אותם כי הם מרגישים שחסר להם את זה בחיים הבוגרים אחרי התנועה, וגם סוג של חיפוש עצמי. (רון)

כמשך שש השנים בהן נמצאת האיחוד החקלאי בתהליכי הקמת תנועת הבוגרים, מתמודדת התנועה עם לבטים רבים ושיחות חינוכיות וערכיות משמעותיות ביותר.

אני לא יודע, אגיד בכנות, אם הנושא הזה צריך לבוא מלמטה או מלמעלה, זה משהו שאנחנו בו הלוך וחזור והיינו בכמה גישות בשש שנים האחרונות. כי היו לנו שלבים שאמרנו, תנועת בוגרים שאתם תקימו, וזה הולך להיות שלכם, ואתם רוצים להיות הקבוצות הראשונות ותגורו ותחיו ביחד. ולפעמים זה פוגש את זה מצד אחד שזה נותן להם איזה שהוא מנדט וזה מרתק אותם בשלב מסוים, אבל מצד שני, הרבה פעמים אתה אומר הם צריכים שיכוונו אותם. והשאלה מי מגדיר את יעד ההגשמה, אם זה הבוגרים או נקרא לזה צוות מצומצם בתנועה, גם פה לא דייקנו את זה עד הסוף. כרגע כתנועה אנחנו מתמקדים בלייצר את המסלולים של גרעיני הנח"ל בצורה טובה, ואנחנו מאמינים שככל שנייצר לזה מסלול וותק ויהיו יותר ויותר בוגרים, אז ביחד עם בוגרים שאנחנו יודעים עכשיו שמסיימים, כי הם כבר פונים אלינו, מתחילות להתעצב קבוצות. אנחנו מנסים לתת לזה את הגב מהמקום הזה. אנחנו מאמינים שהדרך הנכונה היום בחיים של תנועת בוגרים במדינה, יכולה להיות כמו שהגדירו אותה בדרור ישראל, חיים בקבוצות שיתופיות בעיירות פיתוח ולעבוד בחינוך. אבל לנו כתנועה אין עדיין את ההגדרה הזו לדמותה של תנועת הבוגרים. (רון)

אפשר ללמוד רבות על המבנים והאיזונים הדרושים כדי לייצב את תנועות הבוגרים ועל הניסיונות להתאים בין ערכים להגשמה מהלבטים והקשיים המלווים את תהליך הקמתה של תנועת בוגרים חדשה, לכן רבה תרומתה של תנועת הנוער של האיחוד החקלאי והבנת התהליכים שהיא עוברת למחקר והיא תופיע גם בפרקים הבאים.

פרק זה תיאר את תהליך הקמתן של תנועות הבוגרים ואת הבחירה הברורה והמודעת של המובילים ובוגרי תנועות הנוער לחדש את ההגשמה בדרך רלוונטית למצב החברתי במדינה, דרך דינמית שמשתנה ומתאימה את עצמה לצרכי האוכלוסייה המקומית וכלל האזרחים במדינה. בחרתי לסכם את הפרק בציטוט מטקסט שנכתב באחת התנועות:

הבחירה בתנועה ובחיי תנועה היא בחירה להמשיך בתהליכי התחנכות. היא בחירה באנשים נוספים, לחיות איתם ולצמוח איתם ובעזרתם. היא בחירה לא לעצום עיניים מול המציאות. היא בחירה להמשיך שרשרת דורות ושרשרת מסירה ארוכות. (...). אך ככל שהזמן עובר אני מבינה, אני מרגישה ומזהה כי נדרשת לי, לך, לנו בחירה מחודשת, כי על אף שכבר בחרתי, יש לשוב ולבחור בהן שוב ושוב. ההבנה כי ההגשמה מחייבת אותי ואותך לבחירה מתחדשת ומחודשת, וכי התנועה דורשת אותנו לבחירות הולכות ומעמיקות לאורך כל חיננו, היא הבנה שיש לחזור ולממש אותה. אבל איך? איך אבחר בכל פעם מחדש להעמיק את בחירתי יחד עם חברות ושותפות, איך חיי ממש יהיו תמיד מכוונים לאור חזון? איך אתמודד ואזהה את המוקשים שהסביבה מציבה? איך לא אכנע למעצורים הפנימיים שאני מניחה לעצמי? אילו מעצורים אני ואת עדיין לא רואות? (מתוך המערך לפעולה "הכרעה להגשמה היא בחירה בתנועה?" של קבוצות הבחירה של המחנות העולים).